אוצר מדרשים — מדרש מגילה

מדרש מגילה

[הרב גאסטר מכ״י ממאה העשירית, בספר הזכרון לדר׳ קאהוט]

כתוב ויהי בימי אחשורוש, ואין ויהי אלא לשון קשה. ויהי בימי אחשורוש – היה המן הרשע; ויהי בימי שפוט השופטים – ויהי רעב; ויהי כי החל האדם לרוב, ויאמר י״י לא ידון רוחי באדם; ויהי בימי אמרפל, עשו מלחמה את ברע מלך סדום; ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות; ויהי י״י את יוסף, ותשא אשת אדוניו את עיניה; ויהי בשלח פרעה ולא נחם אלהים; ויהי י״י את יהושע, וימעלו בני ישראל בחרם (יהושע ז׳ א׳); ויהי איש אחד מן הרמתים, וי״י סגר רחמה (ש״א ה׳ ה׳), ויהי איש אחד מצרעה ואשתו עקרה ולא ילדה (שופטים י"ג א׳); ויהי כי זקן שמואל, ולא הלכו בניו בדרכיו (ש"א ה׳ ג׳); ויהי דוד לכל דרכיו משכיל, ויהי שאול עוין את דוד (ש״א י״ח ט׳); ויהי כי ישב המלך בביתו (ש״ב ז׳ א׳), רק אתה לא תבנה הבית (מ״א ח׳ י"ט); ויהי בימי אחז (ישעיה ז׳ א׳), ארם מקדם ופלשתים מאחור (שם ט׳ י״א); ויהי בימי יהויקים (ירמיה ז׳ א׳), ראיתי את הארץ והנה תוהו (שם ד׳ כ״ג). שבכל מקום שתמצא ויהי תמצא אחריו צרה, ויהי בבית אדוניו המצרי (בראשית ל״ט נ׳) נתנה בו עיניה שנאמר ויהי כדברה אל יוסף יום יום וגו׳.

ד״א ויהי בימי אחשורוש, כמו כן מצינו ויהי בימי שפוט השופטים, שמתו מחלון וכליון ואלימלך אביהם. ד"א מצינו בו ויהי ביום השמיני (ויקרא ט׳ א׳) לשון קשה וצרה שבאה על אהרן שמתו שני בניו. כמו כן ויהי בימי אחשורוש באה צרה על ישראל בימיו. ביום השביעי – יום שבת היה, מלמד שהביאה ושתי הרשעה בנותיהם של ישראל והפשיטן ערומות ועשתה בהן מלאכה בשבת, שנאמר זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה, מה גזרה נגזרה עליה? שתהרג ערומה בשבת, מדה כנגד מדה, בשביל שנשתמשה בנשותיהן של ישראל ערומות בשבת, אף היא נהרגה בשבת ערומה. לכך נאמר ואת אשר נגזר עליה. ד״א ביום השביעי – יום שביעי ללידתה של ושתי היה, שהטיבה לב המלך אחשורוש, שהיתה אומרת ביום השביעי תפסוק הנדה שלי, לכך היה שמח ולבו טוב, שנאמר כטוב לב המלך ביין וגו׳. ותמאן המלכה ושתי, למה מיאנה בדבר המלך בשביל שני דברים, אחד שהיתה שונאה לדניאל ע״ה שלא היתה יכולה לראותו, שהיא (ושתי) היתה בתו של נבובדנצר ומלכות אביה על דבריו של דניאל עברה, שדבר לאביה ברוח נבואה. והשני שלא הלכה בשביל שנפתח מקור נדתה ולא היתה יכולה להסתיר נדתה, וזה בעבור שלא היתה מנחת בנות ישראל לשמור נדתן כראוי, ובנות ישראל היו משמרות בסתר, והקב״ה נפרע ממנה בגלוי. על זה נאמר ותמאן המלכה ושתי וגו׳. ויאמר המלך לחכמים, אלו חכמי ישראל והיכא כתיב במגלת גמרא (בגמרא מגילה ל״ב:) איש יהודי, שהיתה אמו מיהודה ואביו מבנימין. בן יאיר שהאיר עיני ישראל בתורה ובהלכה. ד״א איש יהודי שלא השתחוה לע״ז וכפר בה, ולמה נקרא שמו יהודי בשביל שכפר בעבודה זרה? שכך מצינו באברהם אבינו ע״ה שנקרא עברי שכפר בע״ז של נמרוד הרשע, וכן מצינו בבתיה בת פרעה שגדלה למשה רבינו ע״ה ונקראה יהודית בשביל שכפרה בע״ז של אביה, שנאמר ואשתו היהודיה (דהי״א ד׳ י״ח). אמר הקב״ה,, מי שהציל רועה של צאני יבוא ויציל זה הצאן מיד הזאב, תבוא ותנשא למי שיציל את הצאן הזה מיד אחשורוש והמן. ומבני בניה היה מרדכי, ולמי נשאת בתיה? לכלב בן יפונה.

ד״א איש יהודי, ראו מה עשה יהודי לבנימין, אלולי הרג דוד את שמעי בן גרא לא נתקנא המן במרדכי שהוא בן בנו, ולכך נקרא יהודי בשביל מעשה דוד שלא הרג שמעי בן גרא. ד״א איש יהודי (צ״ל איש ימיני) למה נקרא שמו איש ימיני, בשביל שהיה משבט בנימין, ושמעי בן גרא היה משבט בנימין, והיה דודו של שאול המלך, ולכך נקרא איש ימיני. ומעשה שהיה מרדכי גולה עם הגולה והיה הולך בדרך והיה עמו המן הרשע ונרעב בדרך וכו׳ ונשאל למרדכי ליתן לו לחם. ואמר לו בעבור השם הגדול והנכבד תן לי לחם, ונתן לו לחם, יום שני בקש המן לחם בכל המחנה ולא מצא כי אם עם מרדכי, אמר לו תן לי לחם כדי שאחיה, אמר לו מרדכי איני מצווה שאחיה אותך ואמית את עצמי, א"ל המן למרדכי, קנה גופי, אמר לו מרדכי אקנה את ידיך בככר לחם, א"ל המן קנה את חציי בשתי ככרות, קנה חציו בשתי ככרות, אמר לו מרדכי אכתוב על רגליך שטר בכתובת קעקע, אמר לו כתוב. כתב על רגלו שהמן בן המדתא עבד למרדכי, ובשביל זה הדבר נתקנא המן למרדכי, לכן נאמר איש יהודי. —ויהי אומן את הדסה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת, אל תקרא לבת אלא לבית, ובית הוא אשתו של אדם, שנאמר ולרש אין כל כי אם כבשה אחת מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו לבת (ש"ב י"ב ג׳). ואת שבע הנערות הראויות לתת לה, נתן לה שבע נערות כדי שתמנה בהם ימי השבוע כדי שתכיר בהם יום שבת איזה הוא. ד״א ואת שבע הנערות הראויות לתת לה, שהיתה מכנה לאותן השפחות כימי השבוע, והיתה הראשונה קורא אותה יום ראשון, והשניה שני, והשלישית שלישי, והרביעית רביעי, כך עד שבעה. ד״א ואת שבע הנערות הראויות לתת לה, מה הוא הראויות לתת לה, שהיו בעלי סודה, והיתה מתיעצת עמן, והיתה מונה ספירת ימי נדתה, לכך נאמר הראויות לתת לה, שהיו ראויות לה כמוה, ועוד אמרו חז"ל שהודיעה אותם שהיא יהודית וגיירה אותן בסתר, לכך נאמר ואת שבע הנערות הראויות לתת לה.

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא, מה גדל שגדלו בצלם ועשה לו מלבושים שהיה בהן צורת הצלם שלו כדי שישתחוו לו, לכך נאמר גדל המלך וגו׳, ולמה לא היה מרדכי משתחוה לו? בשביל שני דברים, אחד בשביל שהוא עבדו, ואחד בשביל

שהוא לבוש בגדים שיש בהן צורת עבודה זרה, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו ובסוף עם מרדכי, ומי הם עם מרדכי, אלו החכמים שהם דומין למרדכי. ובסוף כל היהודים. התחיל להפיל פור וגורלות, בעת שנפל לו פור בירח אדר שמח שמחה גדולה ואמר נפל לי פור בירח שמת בו בן עמרם, והמן הרשע לא היה יודע שבו נולד בן עמרם וצמחה ישועה לישראל. אמר המן למלך אחשורוש, יש אומה אחת בינינו שהן מורדין בדתי המלך, ואם תתן להם בתך או אחותך עם אלף אלפי דינרי זהב אינן מתחתנין בך. ואם תתן להם חצי מלכותך אינן שותין מיינך, ואם אתה נוגע בכוס יין שלהם אינן שותין אותו אלא שופכין אותו, ואם יפול בו זבוב אחד משליכין את הזבוב ושותין את היין, והרבה הן משונין מכל האומות. ועתה אם יישר בעיניך תתן לי רשות לאבדם, שנאמר אם על המלך טוב יכתב לאבדם וגו'. ואל יאמר אדוני המלך שמא תחסר מלכותך מהם כלום, כי אינן מועילים במלכותך במלחמה, ואפילו אם תמנה מהם אחד דיין שוטר או מושל אינן יכולין לעשות זה הדבר, והם בכל יום מתפללים בתפלתם ומתחננים לפני הקב"ה כדי שיאבד את האומות שבעולם, שנאמר י"י מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו (תהלים י' ט"ז), ועוד י"י הפיר עצת גוים וגו' (שם ל"ג י'). מיד אמר המלך אחשורוש הרי הם נתונין לך, שנאמר הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך. אמרו חז"ל (מגילה י"ד.) גדולה היא הסרת הטבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל כדי שיעשו תשובה, ולא עשו תשובה אלא בהסרת הטבעת שנאמר ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן וגו'. ובעת ששמעה אסתר נתחלחלה ופירסה נדה, שנאמר ותתחלחל המלכה מאד. ותקרא אסתר להתך, התך זהו דניאל, ולמה נקרא שמו התך? שחתך זכרותו בימי נבוכדנצר הרשע, הוא וחביריו חנניה מישאל ועזריה, בעת שהלשינו עליהן שונאי ישראל ואמרו לנבוכדנצר אלו היהודים שהבאת הם מזנין עם שפחות המלך ועם נשי השרים, מיד שמע דניאל וחביריו חמו"ע וחתכו זכרותם, שנאמר כה אמר י"י לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' (ישעיה נ"ו ד'). מיד נתמלא נבוכדנצר חמה עליהם וצוה להביא אותם כדי שיהרגם, אמרו לו אדונינו המלך חלילה לנו מעשות הדבר הזה שבדין ישראל אסור בניאוף ובזנות, שנאמר לא תנאף, והראו לו זכרותם. מיד שמח נבוכדנצר שמחה גדולה, לכך נאמר התך. ד"א למה נקרא שמו התך, שכל דברי מלכות נחתכין על פיו, שהיו יודעין שהיה נביא מימי נבוכדנצר שפתר חלומו, והיו מאמינין בדבריו, ד"א למה נקרא שמו התך, שבדבריו נחתכו גזירות על ה... לדעת מזה ועל מזה, אמרה אסתר, חס ושלום אפשר שעבר ישראל על דברי תורה שכתוב בה מזה ומזה הם כתובים (מגילה ט"ו.).

כל עבדי המלך ועם מדינות המלך יודעים אשר כל איש ואשה וגו', תניא במגילת גמרא, שלשה מלאכים נזדמנו לאסתר באותה שעה, אחד שמשך חוט חסד עליה ואחד שהגביה את צוארה ואחד שמתח את השרביט, ובמה מתחו? מלמד שהיה שתי אמות ומתחו עד שתים עשרה אמות. שנו חכמים, מה שאלתך וינתן לך, אמרה אסתר יבוא המלך והמן אל המשתה, אמרה אכניס בו במלך [עין] הרע כדי שיקנא בי ובהמן ויהרגנו ואל אראה ברעת ישראל. ד"א אמרה אזמננו להמן כדי שיפול בידי כי כך אמר החכם אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וי"י ישלם לך (משלי כ"ה כ"א) אל תקרא וי"י ישלם לך אלא וי"י ישלמנו לך (עי' לקח טוב צד 104). ד"א כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית שנאמר לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה וגו'. ד"א כדי שתראה לו פנים יפות ותהרג היא והוא שנאמר וכאשר אבדתי אבדתי. ד"א כדי שלא יאמרו יש לנו אחות בבית המלך ויסמכו עליה ולא יבקשו רחמים. אמר ר' שמשון אמר הקב"ה בלבו כדי לעשות לה נס, כיון שראה המן שהוא מזומן לאסתר עם המלך גבהה דעתו עליו ואמר מי כמוני בעיני המלך והלך להשתבח בביתו, כדכתיב ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו וגו' ועוד ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו וגו' ואף זרש אשתו היתה רשעה יותר ממנו שהיא יועצה אותו יעשו עץ גבוה חמשים אמה וגו'.

בלילה ההוא נדדה שנת המלך, אין מלך אלא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שאותו הלילה עמדה להם זכות אכילת קרבן פסחים. ד"א בלילה ההוא נדדה שנת המלך שהרהר אחשורוש בלבו ואמר, מה יום זה מיומים שזימנה אסתר את המן עמי, שמא יעשו עלי עלילות דברים ויהרגוני, ובא בלבו כדי להרוג את אסתר ואת המן. עוד חזר ואמר אראה בתחלה שמא היה לי לעשות להם טובה ולא עשיתי, הדא הוא דכתיב ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים, ויהיו נקראים לפני המלך וגו'. ויהיו קוראים לא נאמר אלא ויהיו נקראים, מלמד שהיו נקראים מעצמן, עכשיו ידענו כי לא קראו אותן אלא מאליהן נקראו, שנאמר ויהיו נקראים לפני המלך. וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש, מלמד שהיה הכתב נושא קולו וקורא. ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, אורה זו תורה שבזכות התורה מצילנו, ומנין שהאורה נקראת תורה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור, מפני שהיו ידיהן רפין מן התורה ומן המצות באה עליהן הצרה, וכיון שנעשה נס אסרו אותו היום מן המלאכה ושמחו בו שמחה גדולה. ההוא דכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, ואין שמחה אלא יום טוב דכתיב ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך (דברים ט"ז י"ד), לכך נאמר שמחה ומשתה ויו"ט. תניא חייב אדם לשתות עד שלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן. לכך נאמר אורה ושמחה וששון. ששון זו מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך כעל כל הון. ואין אמרתיך אלא מילה שנאמר כי שמרו אמרתיך ובריתך ינצורו (דברים ל"ג ט'). ומשלוח מנות איש לרעהו, מתנה אחת לאדם אחד, ושתי מנות לשני בני אדם:

בונה ירושלם י"י נדחי ישראל יכנס. אמ"ס.